

Худолій А.О.

Американо-російські відносини в постбіполярному світі

Худолій А. О. Американо-російські відносини в постбіполярному світі.

Проаналізовано зовнішньополітичний курс Сполучених Штатів і Російської Федерації постбіполярного періоду. Розглянуто зовнішньополітичні кроки президентів США та Росії. Описано мотиви діяльності американських та російських лідерів упродовж останніх десяти років ХХ століття. Розглянуто чинники, що вплинули на розвиток двосторонніх відносин. Досліджено та описано стереотипи мислення та поведінки президентів Америки та Росії.

Ключові слова: зовнішня політика, ядерна зброя, світовий порядок, конфронтація, американо-російські відносини.

Худолій А.А. Американо-российские отношения в постбиполярном мире.

Проанализирован внешнеполитический курс Соединенных Штатов и Российской Федерации постбиполярного периода. Рассмотрены внешнеполитические шаги президентов США и России. Описаны мотивы деятельности американских и российских лидеров на протяжении последних десяти лет XX столетия. Рассмотрены факторы, что повлияли на развитие двусторонних отношений. Исследованы и описаны стереотипы мышления и поведения президентов Америки и России.

Ключевые слова: внешняя политика, ядерное оружие, мировой порядок, конфронтация, американо-российские отношения.

Khudoliy A.O. American and Russian relations in post bipolar world.

Foreign policy course of the United States and the Russian Federation of post bipolar period was analyzed. Foreign policy steps of American and Russian presidenti were reviewed. Motives of American and Russian leaders that affected their activity over the last ten years of the 20-th century were described. Factors that affected development of two-side relations were highlighted. Stereotypes of thinking and activity of presidents of America and Russia were studied and described.

Key words: foreign policy, nuclear weapons, world order, confrontation, American and Russian relations.

Постановка проблеми. В умовах ключової ролі США набуває актуальності дослідження чинників, що впливають на політику американських президентів, серед яких вагому роль відіграють стереотипи мислення та поведінки американських та російських політиків, що супроводжують внутрішню та зовнішню політику Сполучених Штатів і Російської Федерації.

Власне **актуальним** і раніше не досліджуваним виявляється аналіз чинників, що вплинули на розвиток двосторонніх відносин, що сформувалися в постбіполярний період між США та РФ. До таких чинників відносимо стереотипи мислення та поведінки президентів США та РФ.

Аналіз останніх досліджень. Підхід до оцінки політичних подій останнього десятиліття ХХ століття, що супроводжували розвиток

двосторонніх відносин між Америкою та Росією передбачає вивчення діяльності президентів обох країн. Численний науковий доробок американських вчених свідчить про суттєві зміни у підходах до політики президентів: від функціонального, представленого у працях Е. Корвіна «President: Offices and Powers» (1984) [8], і Р. Піуса «The American Presidency» (1979) [9], до реалістичного підходу Р. Ньюштадта «Presidential Power and the Modern Presidents» (1990) [10], який, зокрема, розглядає діяльність президентів з точки зору обмежених можливостей американських лідерів. Ми переконані в протилежному: американські лідери мають достатньо владних повноважень для досягнення зовнішньополітичних цілей залежно від особистісних переконань, стереотипів і політичних обставин. Незважаючи на численні дослідження політичних аспектів Сполучених Штатів, аналіз стереотипів мислення та поведінки американських президентів та чинники, що суттєво впливали на формування зовнішньої політики Америки залишилася поза увагою науковців. Ми вбачаємо наше завдання у вивченні взаємодії стереотипів мислення та зовнішньополітичної діяльності американського та російського очільників останнього десятиліття ХХ століття.

Метою даної статті є вивчення чинників впливу на розвиток американо-російських відносин кінця ХХ століття.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- Здійснити аналіз відносин Америки та Росії кінця ХХ століття;
- Описати стереотипи мислення та поведінки американських і російських лідерів;
- Здійснити аналіз подій, що супроводжували зовнішньополітичний курс Сполучених Штатів і Російської Федерації.

Серпневий (1991 р.) переворот у Росії змусив Америку уважно відстежувати перебіг подій в цій країні. Американська розвідка у доповіді «Радянські війська та їхні можливості на випадок стратегічного ядерного конфлікту – прогноз до 2000 року», підготовленій після серпневих подій,

підкреслювала, що політична вага пострадянської Росії у світі буде залежати від її ядерної потужності [11].

Друге півріччя 1991 року, крім створення ДКНС, арешту його членів, ознаменувалося й іншими історичними подіями: прискорений вихід зі складу СРСР прибалтійських республік; підписання керівниками РФ, України та Білорусі грудневих Біловезьких угод, які констатували та оформили ліквідацію СРСР; відставка М. Горбачова. Зрозуміло, такий стрімкий перебіг подій зумовив підвищений інтерес Вашингтона до Росії. Проте серед американських політиків не було єдиної думки щодо того, як слід налагоджувати відносини з Росією і яка її роль у світовій політиці. На разі Сполучені Штати змушені були рахуватися з Росією з багатьох причин:

- Росія була потенційно здатна завадити здійсненню глобальної стратегії США;
- РФ була другою за кількістю ядерної зброї військовою державою світу, що викликало стурбованість Вашингтона;
- Росія залишалася найбільшою державою Європи, яку Америка хотіла контролювати;
- Москва намагалася відстоювати своє бачення світового порядку системи міжнародної безпеки і свою роль в постбіполярному світі [6, с.16].

Після Горбачова політика Росії кардинально змінилася: Москва іде на значні поступки і помітно зближується із Заходом, підтримує ООН і не застосовує своє право на вето. Вона дійсно потребує допомоги Заходу для забезпечення успіху своїм реформам. У квітні 1992 і 1993 року «велика сімка» приймає рішення про програму допомоги СНД, а також про полегшення тягаря зовнішнього боргу колишнього СРСР (липень 1992 р.) [1, с. 284]. З 1988 по 1993 рр. Росія вела активне співробітництво з Америкою. Вона розпочала скорочення звичайних збройних сил в Європі, покладаючись на обіцянки Заходу, закладені в Паризькій хартії в листопаді 1990 року «Про безблокову Європу», погодилася на розпад Організації Варшавського Договору та Ради Економічної Взаємодопомоги. Здавалося, що стереотип «ворога» залишився в

минулому і Сполучені Штати відмовилися від гегемонії. Проте насправді, підтримуючи Росію, Вашингтон переслідував прагматичні цілі.

Прозахідна орієнтація Росії не наблизила Москву до західних країн чи організацій, для неї залишилися зачиненими двері НАТО, МВФ тощо. Світові організації, що перебували під впливом Сполучених Штатів, не поспішали налагоджувати з Росією дружні відносини. Тобто, спрацьовували стереотипи «холодної війни» – недовіра та підозрілість.

Американо-російські відносини кінця ХХ століття можна поділити на чотири періоди:

1. У 1992-1995 рр. зберігається орієнтація на стратегічне партнерство з Америкою.
2. 1995-2000 рр. характеризуються прийняттям ідеї багатопольярного світу в офіційній стратегії РФ.
3. 2001-2005 рр. – період прагматично-прохолодних відносин.
4. 2006-2008 рр. – повернення до «нової холодної війни».

Протягом першого періоду американо-російських відносин Америку розглядали як союзника нової, реформованої Росії і спочатку здавалося, що США готові підтримати такий підхід: була підписана Кемп-Девідська декларація в лютому 1992 року, Хартія російсько-американського партнерства та дружби (червень 1992 р.), Ванкуверська декларація (квітень 1993 р.), яка проголосила стратегічне партнерство США та Росії. Проте незабаром почався відхід від досягнутих позицій 1990-х, що дало привід аналітикам говорити про «втрачені можливості, які з'явилися у постбіполярному світі» [4].

Проте реалії були значно складніші. На Пентагон зміна на світовій арені радянської держави її правонаступницею – Росією, здавалося, особливо не вплинула. В планах військового відомства США, узгоджених з політичним керівництвом, включно з президентом, була визначена мета – попередити появу сильного суперника на світовій арені. Як зазначено в розсекреченому документі Пентагона від 1992 року, головне завдання США полягає в тому, «...щоб попередити виникнення нового суперника, чи то на території колишнього

Радянського Союзу, чи в іншому місці, що стало б загрозою, порівняно з тією, якою був СРСР. Нашу стратегію слід спрямувати на те, щоб попередити виникнення будь-якого потенційного майбутнього глобального суперника» [5, с. 22]. Американські політики ставили конкретну мету: в найближчому майбутньому слід зосередитися на здатності Росії демілітаризуватися, на конверсії її військової промисловості, на радикальному скороченні ядерних арсеналів, забезпеченні жорсткого контролю над ядерною зброєю і попередженні витоку в інші країни військових технологій. І все це мало відбуватися під прицілом стратегічно-ядерних сил США, спрямованих на «ключові об'єкти колишнього радянського військового істеблішменту, на всі ті об'єкти, які є найбільшою цінністю для теперішніх і майбутніх російських лідерів», тому що «Росія залишається єдиною силою у світі, що має потенціал для знищення Сполучених Штатів» [5, с. 29].

Слід брати до уваги, що на розвиток американо-російських відносин суттєво впливали і впливають такі чинники, як економіка, внутрішньополітична боротьба, геополітичні імперативи, політична ситуація у світі тощо. Співробітництво двох держав охоплювало ділові відносини, політичну і військову сфери і перебувало під пильним контролем американських лідерів.

Сполучені Штати розвивали ділові відносини з Росією. Заслужує на увагу той факт, що в січні 1992 року Національне управління з питань аеронавтики і досліджень космічного простору (НАСА) та найбільші аерокосмічні підприємства США звернулися до адміністрації Буша із закликом провести з російським урядом перемовини щодо повномасштабного співробітництва двох країн у сфері освоєння космосу. Міністр оборони Р. Чейні припускав можливість обмінів з Росією технологічними розробками у сфері «стратегічної оборонної ініціативи» (СОІ). Важко сказати, наскільки щирим був американський міністр, однак сам факт появи такої заяви свідчить про позитивне ставлення до Росії, на відміну від колишнього СРСР.

У 90-х роках налагоджувались непрості американо-російські відносини у такій важливій сфері, як військова. США порушують Паризький договір 1990

року про скорочення звичайного озброєння в Європі, заснований на принципі паритету країн-членів НАТО і колишнього Варшавського пакту. Незважаючи на те, що Вашингтон вже має перевагу у звичайному озброєнні, Сполучені Штати намагаються збільшити її шляхом розширення Альянсу на Схід.

Після розпаду СРСР, ослаб контроль з боку США за поширенням ядерної зброї та інших технологій. До середини 90-х років, після успіхів у ліквідації ядерної зброї в колишніх республіках СРСР, виявилися негативні наслідки цих подій – Ірак, Ізраїль, Іран і Пакистан розв'язали новий етап гонки озброєнь. Внаслідок такого повороту подій, Вашингтон почав наполегливіше шукати підтримки в Росії для своїх спроб попередити поширення зброї масового знищення та дотримання угод про нерозповсюдження ядерної зброї. Воєнно-стратегічні проблеми дедалі частіше почали займати пріоритетне місце в американській політиці, поряд з боротьбою проти міжнародного тероризму, «некерованих конфліктів» тощо.

Протягом каденції Б. Клінтона Америка продовжує розвивати відносини з Росією. Основою підходу Клінтона до РФ була віра не тільки в те, що Б. Єльцин – найкраща надія на демократичну Росію, миролюбну і дружню. Аргументи Клінтона інші: реальна цінність Росії полягала в тому, що вона була противагою Китаю. 27-28 вересня 1994 року у Вашингтоні президенти Єльцин і Клінтон домовилися прискорити процес ядерного роззброєння і розвивати їхні нові «партнерські відносини». Підписаний 10 січня 1994 року шістнадцятьма країнами-членами НАТО політичний документ, який пропонував країнам колишнього комуністичного табору брати участь в програмі «Партнерство заради миру», розглядався як перший крок до можливого вступу в Альянс, проте Москва сприймала його з очевидною недовірою. Однак такий політичний крок був добре прорахований американськими лідерами, які мали на меті поширювати гегемонію Сполучених Штатів. 10 травня 1995 року в Москві Б. Єльцин відмовив Клінтону в розширенні НАТО для країн Центральної Європи і припиненні співробітництва між Росією та Іраном у ядерній галузі.

Важливим кроком у відновленні довіри між двома державами стала досягнута в грудні 1994 року домовленість про обмін таємною інформацією щодо розмірів і стану їхніх ядерних арсеналів.

У спілкуванні лідери двох держав стали вживати слово «друг». Проте ейфорія «медового місяця» у відносинах між США та Росією закінчувалася, на чільне місце вийшла прагматична політика, яка враховувала не тільки спільність, а й відмінність національних інтересів та геополітичного становища обох країн. Одним із факторів, що призвів до погіршення відносин, стала перемога на проміжних виборах до Конгресу США в листопаді 1994 року Республіканської партії, представниками якої були ізоляціоніст Н. Гінгріч (звинувачував Росію у відродженні старих «імперських» тенденцій), який очолював сенатський комітет з питань закордонних справ, і жорсткий консерватор Дж. Хелмс, котрий традиційно негативно ставився до ООН і Росії [3].

Варто зазначити, що існував ще один вагомий чинник впливу на зовнішню політику Вашингтона щодо Москви в середині 90-х років – необмежене відчуття американських лідерів сили, якій не могла протистояти на той час жодна країна світу. Американські «яструби» наполегливо радили Клінтону застосовувати її щодо Росії, нав'язуючи свою волю. Вони ж критикували президента за недостатньо активну і жорстку зовнішню політику. Такий стан речей обумовив активність Сполучених Штатів на світовій арені, спрямувавши зусилля проти арабів, сербів і палестинців. Вашингтон, відчуваючи свою перевагу, був переконаний, що ослаблена Росія не буде заперечувати проти американської силової політики на Балканах і Близькому Сході.

Окрім ядерних питань, Америка приділяла увагу проблемі стабільності та конфліктності на пострадянському просторі і, особливо, позиції РФ. Існували підстави для такої уваги, оскільки Вашингтон не хотів і не міг виступати проти активності Росії щодо встановлення і підтримки миру в межах значної частини СНД – від Придністров'я до Таджикистану. Передусім, за таких умов Москва

була заклопотана своїми внутрішніми проблемами і це відволікало її від світової глобальної політики.

США були занепокоєні нестабільною ситуацією, ймовірністю поширення та ескалації існуючих і можливих конфліктів на теренах колишнього Радянського Союзу з непередбачуваними наслідками для всієї Євразії і світу. Президент Клінтон говорив про те, що світ не може дозволити, щоб конфлікт, подібний до югославського, виник у країні, яка розкинулася на 11 часових поясах і яка володіє арсеналом ядерної зброї [7].

Процес розширення співробітництва двох держав супроводжувався загостренням відносин. Намагаючись нав'язати власну точку зору на ті чи інші питання, Вашингтон погрожував скоротити або взагалі припинити допомогу РФ, висловлював підтримку вимогам Японії повернути їй Південні Курили. У квітні 1993 року черговий випад на користь Японії Америка доповнила запрошенням прибалтійських республік до участі у маневрах США і НАТО в Балтійському морі. За найменшої нагоди Вашингтон вимагав прискорити і закінчити виведення російських військ із країн Балтії з перспективою якнайшвидше прийняти їх до НАТО.

Сполучені Штати різко виступали проти поставок Росією зброї, зокрема ракетних двигунів, військових технологій до Індії, Ірану, Лівії, звинувачуючи Москву в порушенні режиму їхнього поширення. У серпні 1993 року Вашингтон висловив своє незадоволення з приводу продажу Росією підводного човна Іранові. Найбільше американських конгресменів роздратувало не стільки зростання продажу російської зброї, скільки її прорив на монополізовані раніше Америкою ринки країн Латинської Америки. Сполучені Штати у 1992 році продали країнам «третього світу» зброї на суму 14, 6 млрд., а в 1993 – на 14, 8 млрд. доларів. Якщо частка Росії у світовій торгівлі зброєю становила 21%, то США – 48 % [3]. Наведені приклади свідчать про те, що, окрім ідеологічних розбіжностей, існували важливі економічні інтереси, які Вашингтон самовіддано захищав.

Підхід адміністрації Клінтона до Росії під час його першої каденції – це фактично «хрестовий похід», спрямований на трансформацію посткомуністичної Росії у копію Америки за допомогою фінансованих реформ.

Під час другої каденції Б. Клінтон підтримував Росію та реформи, які вона здійснювала за умови дотримання нею певних зовнішньополітичних зобов'язань. Американський президент пішов на певні поступки Росії на світовій арені, домовившись з нею про розподіл сфер впливу. В червні 1997 року за підтримки Вашингтона, що робив ставку на російських реформаторів на чолі з Б. Єльциним, Росію вперше допустили до участі на зустрічі «великої сімки» в Денвері (США), хоча там і не передбачалося обговорення будь-яких російських проблем. Це був вияв «доброї волі», знак визнання міжнародного статусу Росії і російського керівника, підтвердження волі Заходу мати з РФ «партнерські відносини».

Проте Вашингтон намагався тримати Росію в статусі молодшого партнера, використовуючи її труднощі в економічній і військово-стратегічній сферах і, водночас, нарощуючи свій військовий і дипломатичний потенціал. Таким чином Вашингтон намагається зберегти баланс між співробітництвом і суперництвом з Москвою, але під суперництвом розуміє односторонні поступки РФ в регіонах, які США розглядають як сферу своїх інтересів. Прикладом цьому може бути Іран, з яким Росія співпрацювала в 90-их у сфері нафтової промисловості по лінії Газпрому. Намагаючись витіснити Росію зі світового ринку товарів і послуг, Америка аргументувала це тим, що РФ сприяє політиці порушення прав людини в недружніх до США країнах, загрози міжнародного тероризму. Таким чином, Вашингтон посилює свій вплив навіть там, де нещодавно основними постачальниками товарів і послуг були Росія і низка інших країн.

Починаючи з середини 90-х років, США беруть активну участь у військово-морських навчаннях на Чорному морі під кодовою назвою «Сі бриз» з метою утвердити свою присутність та продемонструвати свої інтереси у Чорноморському басейні. Дотримуючись курсу, спрямованого на підтримку

«партнерських» відносин з Росією, Вашингтон намагається використати їх з метою забезпечити жорсткий контроль над її внутрішньою та зовнішньою політикою, не раз висуваючи претензії з приводу поставок зброї, навіть у сусідні країни, членам СНД.

Америка впливала на РФ традиційним способом використання «батога і пряника». Наприклад, підтримала переобрання Єльцина (червень 1996 р.) на другу каденцію, який намагається відновити юридичні зв'язки зі своїми колишніми партнерами по СНД. Під час зустрічей на вищому рівні в Галіфаксі (червень 1995 р.) і в Ліоні (червень 1996 р.) Росію допустили до політичних дискусій. Під час обговорень між сімома промислово розвинутими країнами в Денвері (червень 1997 р.) вона бере участь у всіх дебатах, проте «сімка» ще не згодна на те, щоб вона увійшла на постійній основі до її складу. На 23-му саміті «сімки» в Бірмінгемі (16-17 травня) Росія вже присутня як повноправний член.

Тим часом, Росія, хоча й ослаблена, чинить спротив американській агресивній політиці. На російсько-американській зустрічі на найвищому рівні в Гельсінкі (в березні 1997 р.) Єльцин знову виступає проти розширення Альянсу, проте, зрештою, угоди досягнуто на перемовинах між російським міністром закордонних справ Є. Примаковим і Генеральним секретарем НАТО Ксав'єром Соланою (травень 1997 р.). Росія дала згоду на розширення Альянсу в обмін на створення Спільної постійної ради «Росія-НАТО» (документ підписано 27 травня в Парижі) з питань обговорення проблем безпеки в Європі тощо [1, с. 288].

У другій половині 90-х вирішальним фактором для Росії стала фінансова допомога Сполучених Штатів, отримуючи яку Москва «не помічала» зовнішньополітичної активності Вашингтона. У 1997 році РФ погодилася на поповнення Альянсу трьома країнами-членами та започаткувала нові відносини «Росія-НАТО». Проте недовіра Америки до Росії виявляється дедалі чіткіше. США не сприймали РФ як повноправного партнера. У липні 1998 року вони звинуватили Росію в порушенні Договору про звичайні озброєння в Європі у

зв'язку з поставкою бойової техніки Вірменії і розміщенням російських збройних сил у Молдові.

У грудні 1999 року Б. Єльцин оголошує про свою відставку і висуває наступника – В. Путіна (обраний президентом Росії 26 березня 2000 р.). Зазначений період засвідчив слабкість Росії, яка залишалася осторонь світової політики. Для Америки він виявився складним, оскільки вона коливалася між політикою «згоди» та інтервенціоністським курсом «від імені закону». Вашингтон коливається між активною прагматичною економічною політикою та дипломатичною обережністю. Президент Клінтон спочатку провадив пасивну зовнішню політику, проте з часом Білий дім активно втручається у справи колишньої Югославії, здійснює воєнне втручання у Боснії, вирішує обновити НАТО, займається проблемами мирного процесу на Близькому Сході, тобто підтверджує статус світового лідера. Нечітка позиція Вашингтона є наслідком колізій внутрішньої політики, зокрема Конгресу, вплив якого на зовнішню політику зростає у періоди спокою у порівнянні з моментами міжнародної напруги. Тенденція Америки здійснювати односторонню політику обмежена поразками американської дипломатії (ізраїльсько-палестинські перемовини, погрози проти непокірних держав тощо) [1, с. 287].

Розбіжності російської й американської точок зору на події у світі обумовлюють в політичних колах Америки бажання «натиснути» на Росію, змусити її прийняти умови Вашингтона, підтримувати його глобальну миротворчу місію. Одним із дипломатичних засобів тиску на Москву і попередження консолідації СНД є надання допомоги іншим членам Співдружності, зокрема Україні, Грузії, Казахстану. Роль України для НАТО і США продемонстрували спільні американо-українські маневри на Закарпатті (їх навіть відвідав міністр оборони У. Перрі і командувач силами Альянсу Дж. Шаликашвілі) і візит президента Клінтона до Києва в 1995 році.

Активна гегемоністська політика Вашингтона на Кавказі викликала протест Росії, яка звинуватила його в тому, що Кавказ став «зоною американських інтересів», зокрема Грузія та Азербайджан. Нав'язуючи Росії

свої умови, США використовують методи стимулу і покарань, накладаючи обмеження або через свої власні інституції або через міжнародні організації, на кшталт МВФ, в яких вони є основними спонсорами.

Поступово американо-російські ділові відносини набувають характеру партнерів-конкурентів. У серпні 1997 року російський уряд анулював тендер, виграний американським нафтовим трестом «Екссон» на видобуток нафти в Ненецькому автономному окрузі. А в квітні 1998 року ділові кола Росії і Америки підписали меморандум про розробку спільної програми тривалого розвитку вугільної галузі РФ. В червні того ж року в присутності президента Дж. Буша в Москві одна з найбільших інвестиційних банківських фірм світу, «Голдман Сакс», відкрила своє представництво, що сприяло збільшенню довіри іноземних інвесторів до російського фінансового ринку, який помітно ослаб під час реформування економіки Росії.

Підсумовуючи, можна констатувати, що політика надання кредитів Росії постійно нашоухується на протидію то в самих міжнародних фінансових організаціях, то в Конгресі США, який є головним донором цих організацій. Так, напередодні надання Росії чергового траншу МВФ у жовтні 1998 року президентові Клінтону вдалося досягти компромісу з республіканською більшістю в палаті представників щодо виділення на певних умовах (боротьба з корупцією) 17, 9 млрд. доларів МВФ, який виснажив свої резерви під час попередніх криз в Азії і Латинській Америці.

Серйозні непорозуміння виникли між Росією і США наприкінці 1998 року щодо виконання підписаної ще в 1993 році угоди (терміном на більш ніж 20 років) між міністерством РФ з питань атомної енергії і відділом енергетики державного департаменту через несвоєчасну оплату американцями поставок російського низькозбагаченого урану. Ця угода передбачала поставку 500 тонн урану, видобутого з ядерних боєголовок. Певною мірою ці непорозуміння відображали загальне «охолодження» російсько-американських відносин, з одного боку, і очевидне посилення до кінця 90-х років агресивної зовнішньої і військової політики США на світовій арені – з іншого боку.

Вашингтон здійснював активну політику у воєнній сфері. Не тільки підприємці, а й збройні сили Сполучених Штатів освоюють нові регіони колишнього СРСР від Криму до Казахстану. Цьому сприяють лідери деяких країн СНГ, зокрема Грузії та Азербайджану, які відкрито закликають Вашингтон і НАТО взяти їх під свій захист.

Нарощування військової могутності США по всьому світу відповідає останнім настановам американської військової доктрини, згідно з якою значну кількість країн, включно з Росією, Вашингтон розглядає як реальних або потенційних суперників. Під впливом зазначеної вище доктрини жорсткішою стає не тільки зовнішня та військова, а й зовнішньоекономічна політика Вашингтона.

Як конкурент на світовій арені Росія не влаштовує Америку, тому Вашингтон намагається контролювати міжнародну діяльність РФ, використовуючи для цього двосторонні та багатосторонні відносини, «велику сімку», програму «Партнерство заради миру», МВФ тощо. Росія Єльцина, на відміну від колишнього СРСР, відрізняється тим, що вже не шукає ідеологічних союзників, проте й не поступається Заходу, «кидаючи йому виклик». Незважаючи на заперечення США, вона відновила зв'язки з Іраном та Іраком; у відповідь на розширення НАТО на Схід намагалася створити реальний військовий союз з сусідами, членами СНД; загострити проблему російськомовного населення в прибалтійських республіках; «зрівняти» перевагу Заходу-НАТО у звичайних видах зброї своєю ядерною зброєю.

Зважаючи на зміни у зовнішній політиці РФ, адміністрація Клінтона переходить від повної підтримки Єльцина до «більш прагматичного курсу». Схоже на те, що відносини між Росією та Сполученими Штатами стали складнішими.

Поряд з намаганнями попередити поширення ядерної зброї та врегулювати низку локальних конфліктів, між Росією і США існують серйозні непорозуміння щодо деяких військово-політичних і міжнародних проблем. Так, Вашингтон наполягає в своєму праві створювати в обхід Договору про ПРО

1972 року так звані протиракетні системи ТВД, на які Сполучені Штати асигнують кожного року 3-4 млрд. доларів. У травні 1995 року, під час перебування у Москві Б. Клінтона, було підтверджено відданість обох сторін дотримуватися Договору ПРО 1972 року, однак, визнаючи відмінності між стратегічною і тактичною ПРО, американці розпочали роботу щодо створення протиракетної системи, начебто тактичної, проте за низкою параметрів стратегічної. Зокрема, вони розробляють плани створення мобільних систем ПРО наземного, морського та повітряного базування, які змогли б перехоплювати стратегічні ракети ворога на першій стадії їхнього польоту [2, с. 30-48].

Військова доктрина США зазнала кардинальних змін наприкінці 1997 року. Концепція адміністрації Клінтона передбачає стримування застосування ядерної зброї проти Америки та її союзників загрозою масованого і нищівного удару у відповідь. Вона містить пункти про можливість ядерних ударів проти цивільного і військового керівництва Росії та по її ядерних арсеналах. Не погрожуючи Москві відкрито, Вашингтон все ж таки фактично попереджав, що їй не слід заважати Сполученим Штатам відігравати керівну роль у світовій політиці. Ще до приходу Клінтона до Білого дому стало відомо про таємне дослідження Пентагона, підготовлене відповідно до планів оборонних потреб США до кінця ХХ століття. У ньому зазначалося, що «...СРСР був потенційно серйозною загрозою інтересам США», ймовірним «глобальним суперником» з ворожими намірами. Було зроблено висновок про те, що Америці слід «зберігати перевагу у сфері технологій і підтримувати реальну здатність до нарощування своїх сил» [3]. Збільшуючи власні збройні сили, США виражають не тільки готовність, а й бажання скорочувати наступальну зброю. Таку ситуацію можна пояснити їхнім наміром обмежити зброю, яка є загрозою для їхньої безпеки, в той час як самі Сполучені Штати досягли значних успіхів у створенні найсучасніших видів зброї, яка не поступається ядерній.

Американо-російські відносини, хоча і не такою мірою, як американо-радянські, залишаються одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики

обох держав і важливим елементом сучасних міжнародних відносин. Стосунки зі Сполученими Штатами особливо важливі для Росії, оскільки Америка відіграє домінуючу роль у вирішенні багатьох міжнародних питань, регіональних конфліктів, у діяльності світових фінансових організацій. Зі свого боку, Вашингтон не може ігнорувати той факт, що Росія – постійний член Ради Безпеки ООН, велика ядерна держава з величезним потенційним ринком і джерелами сировини.

Список використаних джерел

1. Ваисс М. Международные отношения после 1945 года / Морис Ваисс; пер. с фр. С. Ф. Колмакова. – М.: «Издательский дом «Городец», 2005. – 336 с.
2. Корсаков Г.Б. Проблема распространения ракет и технологий / Корсаков Г.Б. // США и Канада: экономика, политика и культура. –1999, № 8. – С.30–48.
3. Мельников Ю.В. Становление и развитие современных российско-американских отношений / Мельников Ю.В. – Режим доступа: <http://www.iskran.ru/russ/mag/melnik.html>.
4. Панков Ю.В. Российско-американские отношения на современном этапе: Военно-политический аспект / Панков Ю.В. – Режим доступа до джерела: http://zhurnal.lib.ru/p/pankow_j_w/history11.shtml.
5. Уткин А. И. Мировой порядок XXI века / Анатолий Уткин. – М.: Изд-во Эксмо, 2002. – 512 с.
6. Шаклеина Т.А. Политика США в меняющемся мире: монография / Шаклеина Т. А.: Под ред. П. Т. Подлесного. – М.: Наука, 2004. – 333 с.
7. Clinton W. J. The President's News Conference, March 23, 1993 / Clinton W.J. – Режим доступа: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=46363>.
8. Corwin E. The President: Offices and Powers, 1787-1984 / Edward Corwin. – New York: New York University Press, 1984. – 600 p.
9. Pious Richard M. The American Presidency / Richard M. Pious. – New York: Basic Books, 1979. – 491 p.
10. Neustadt R. Presidential Power and the Modern Presidents: The Politics of Leadership From Roosevelt to Reagan / Richard Neustadt. – New York: Simon & Schuster, 1990. – 384 p.
11. M/H NIE 4-1-84, September 1989. Warning of War in Europe: Changing War Pact Planning and Forces // Benjamin Fischer (Ed.) At Cold War's End: US Intelligence on the Soviet Union and Eastern Europe, 1989-1991. – 1989. – P. 3-9.